

AZ ÉLET SÓJA POPPER PÉTER ELŐADÁSAIBAN

Popper 2011-ben posztumusz megjelent könyve a zsidóságról tartott előadásainak kivonata.²³⁸ Gondolatébresztő módon, 190 oldalon keresztül mesél a vallásról, a kabbaláról, a haszidizmusról, a Holocaustról és a bűnökről. A könyv érdekes egyvelege két, egymástól markánsan elkülönülő stílusnak. Egyrészt egy tematizált, kérdésekre és válaszokra épülő leírás. A feltett kérdések, mint „mitől vagyok zsidó?”, vagy hogy miért van szükség ezoterikus tanításokra, olyan nagy témákat ölelnek fel, amelyekre választ kapni sok esetben egy élet is kevés. Mégis, ez a könyv megkísérli, hogy témákra bontva a zsidóság múlt-jelen-jövő történetiségében választ adjon. A másik stílus a kérdés-felelet között megbújó személyes történetek, ezek adják meg a valóságos kontextusát annak, miért hiszi a szerző azt, hogy a felvetéseire adott válaszok igazak, tehát egyfajta igazolást teremt.

Minden blokk egy fő kérdéssel kezdődik, gyakran alkérdésekkel is kiegészíti. Úgy éreztem, néha túl sok a kérdés, válaszolatlanul vagy kifejtetlenül maradnak. Persze az is lehet, hogy ezek az olvasó számára felkínált lehetőségek a téma labirintusában, de nekem hiányérzetem volt, amikor egy gondolat fonala hirtelen eltűnik és nem tér vissza többet a fejezetben. Vágytam volna akár ezer oldalon át olvasni arról, hogy mivel foglalkozik a Kabbala, mi a rejtett, és mi a feltárható, miért vonzódunk a misztikus dolgokhoz, és mit tud ez kínálni a mindennapi életben. És mikor rátér Popper erre a kérdésre, hirtelen vágással véget ér a téma boncolgatása és ugrunk egyet egy másik világba, ami szintén hihetetlenül izgalmas, de olyan érzés marad, mintha a vacsora desszert nélkül ért volna véget.

Bár a fejezetek konkrét témákat boncolgatnak, a könyv befejezésekor mégis úgy gondoltam, nehéz lenne sorra venni, miről is szól egy-egy rész, és kijelenteni, hogy ennyi. Számomra sokkal fontosabb jelentősége volt annak a kérdésnek, hogy identitásformáló, identitás-definíciót kereső írás mi újat tud mondani ebben a témakörben. Nagyon sokan foglalkoztak már azzal a kérdéskörrel, hogy a zsidóságot miként lehet és érdemes besorolni egy kategóriába. Eddig konkrét válasz nem született, mert a felmérésekből az derült ki, hogy az egyének másként élik meg zsidóságukat. Némelyek közösségként, mások vallásként és megint mások a családi tradíció, az emlékek foszlányaként definiálták. A hátla-
pon a következők olvashatók. „Mióta zsidóság létezik, volt, van és lesz zsidó kérdés”. Kicsit leegyszerűsítőnek, általánosnak tűnik ez a kijelentés, de tény, nem tudunk megszabadulni attól, hogy a mindennapokban ne halljunk valamit az utcán vagy a médiában erről. Majd azzal folytatja, hogy a zsidóság nem vallás, nem kultúra és nem kisebbségi csoport. Nem vallás, mert sok zsidó van, aki nem vallásos, és attól még zsidóként tekint magára; nem kultúra, mert nem ismerjük az izraeli, jiddis vagy biblikus szövegeket; és nem kisebbség, mert régebbi, mint az ország. Az általa kínált definíció: „Magyarországon ma zsidónak lenni lelkiállapot!” Tetszett ez a kijelentés, mert kellőképpen tág ahhoz, hogy mindent magában hordozzon, amit egyenkénti szűkössége miatt kizártuk és kellőképpen megfoghatatlan. Jól hangzik. Ha tőlem megkérdezik, milyen a lelkiállapotom, azt szoktam mondani, hogy változó. Miért, hogy vagy...? Erre két lehetséges válasz van: köszönöm jól, és tovább megy, mert udvariasan nem szeretné a részletekkel untatni a másikat, vagy elmesél mindent apróságot. Ritkán fordul elő, hogy azt mondjuk, nem vagyunk jól, és tovább sétálunk.

A numerus clausus kapcsán írja, hogy „ekkor történik egy váltás, hogy a zsidó magyar a közgondolkodásban átváltozik magyar zsidóvá. Az már nem magyar, hanem zsidó” (125. old.). És ez nagy különbség. Mindez azért aktuális, mert tavaly volt a MAZSIHISZ-nek egy online kampánya, amelyben arra szólított fel, hogy a magyarországi zsidók a népszámlálásnál vallják magukat magyar zsidónak. A felmérés készítése során kiderült: többen is vannak olyan fiatalok, akik nem akarják kimondani azt a szóösszetételt, hogy magyar zsidó, ők csak zsidók, a magyar jelző nélkül, nem akarnak magyarok lenni. „...kit küldtek a gázkamrákba? Magyarokat, zsidókat? Én még úgy gondolkozom, hogy zsidó magyarokat. Ma úgy gondolkoznak, hogy magyar zsidókat” (125. old.).

A cím megfejtése a könyv közepén bukkan fel, Doctorow amerikai szerző a zsidó problémáról írt regényét idézi. A zsidókban a túlszorduló életet tartja gyűlöletesnek a külvilág, állítja az idézett né-

238 Popper Péter 2011 *Az élet sója – Gondolatok a zsidó vallásról és a zsidóságról*. Saxum Kiadó, Budapest, 190 oldal.

hány sor „Jézus csak annyi mondott, ti vagytok az élet sója, a só megiztelenedik, mivel ízesítik meg?” (122. old.). A sótlanság fosztóképzős, Jézus szerint a zsidók nélkül nem funkcionális a társadalom. A fenti idézet is a *Mitől vagyok zsidó?* fejezetben bukkan fel, ahogy a következő történet is. Ehrenburg *Julio Jurenito* című regényét idézi fel, amiben Ehrenburg megkérdezi a filozófust, miért tekintenek rá zsidóként, hiszen ugyanabban a kultúrában nőtt fel, mint a többiek a társaságukban. Erre a következő magyarázatot kapja: a társaságban lehetősége van mindenkinek választani, hogy ha a világban elvész minden szó és csak a nem és az igen marad, akkor mit választanak. Mindenki az igent választja, kivéve őt. Tehát az indok, hogy ő ettől a nem-től zsidó. Ebben pedig benne lehet minden, amivel a könyv előző részeiben találkoztam. A zsidó psziché sajátja – ahogy a szerző írja – a bűnösség érzete, az áldozat, a nem térítő vallás, a nem befogadás, az üldöztetés, a védtelenség stb., tehát a *nem*-ek. Tudat alatt érthető, hogy jelen vannak, de tudatosan a nemet választani – az már valahogy túl konkrét lemondással jár. Miért hozza fel ezt? Egy másik idézetben olvasható: a zsidók olyan vándorkövek, amelyek nem engedik magukat beépíteni az emberi világnézetek épületébe. A *nem* választására ezen túl már nem találtam megfelelő választ.

Az utolsó alfejezetek egyikében az első mondat úgy kezdődik: „ennyi általánosság után...”. A szöveg nem áztatja azzal az olvasót, hogy már meg kellett volna világosodnia, mire idáig elér, és ez jó, hogy ki van mondva. A történetek kavalkádjában és fontos kérdések között rengeteg kitöltetlen sor van. Úgy érzem, vissza kell térni, megjelölni, széljegyzetet írni, folyamatosan hozzá kell tenni véleményünket az olvasottakhoz, mert ez a cél. Gondolkodnunk kell, vagyis arra sarkall, tegyük ezt, helyezkedjünk bele ezekbe a történetekbe. A könyv megvétele óta újra és újra elgondolkodtam azon, kinek is szól, kihez is szól mindez. Hazugság lenne azt mondani: mindenkire, vagy azokhoz, akiket a téma érdekel. Sokkal inkább úgy fogalmaznék: azokhoz, akik hajlandók hozzátenni valamit magukból, maguknak. Csak akkor lesz értelme, hogy elolvasták, ha képesek megjeleníteni a történeteket magukban. A buchenwaldi látogatás története kapcsán meglevenedett bennem az Auschwitzban tett nyolc évvel korábbi látogatásom. Ő mit érzett, a történet másik szereplője, Gabi mit érezhetett, mit láttak a többiek, akik körülöttük voltak. Hirtelen én is ott ültem a buszon, körülöttem sokan mások. Újra láttam, éreztem és hallottam, amit akkor, de vajon ugyanazt, vagy már mást, azt nem tudom megmondani, mindenesetre segített, hogy felidéztek valamit, ami számomra fontos volt, és most is az. Ennél több nem is kell.